

Focus

Demografický deficit Európy: chceme viac detí!

Hoci sa EÚ rozširuje o nové členské štáty a bohatstvo jej občanov narastá, musí sa pasovať s novým problémom: so starnutím obyvateľstva. Stále menej a menej narodených detí ohrozuje pracovný trh, systém zdravotnej starostlivosti a dôchodkový systém. Demografické správy varujú, že európska populácia pomaly vymiera. Prieskumy zároveň dokazujú, že Európania by radi mali viac potomkov. Avšak len za predpokladu, že na to ekonomicky budú stačiť.

Zmeny v správaní spoločnosti sa prejavujú aj v európskej legislatíve. Tá musí odrážať reálnu situáciu v členských krajinách. Z tohto dôvodu sa čoraz častejšie hovorí o zmene noriem v oblasti pracovného práva či imigrácie. Môže byť práve to riešením demografického deficitu Európy? Odpovede nájdete v nasledujúcich článkoch.

Európania starnú, rodí sa ich menej. Čo robiť?

V mnohých oblastiach sa Európa javí mimoriadne silná. Udržiava si svoje hospodárske postavenie, stabilitu a mierové prostredie. Čoraz častejšie sa však prejavuje populačná kríza. Britský historik Arnold J. Toynbee bol presvedčený, že civilizácie sa stávajú obeťami samovraždy a nie vraždy. Speje k tomu aj populácia EÚ?

Pred sto rokmi tvorilo obyvateľstvo Európy 15 percent celosvetovej populácie. Odhaduje sa však, že v roku 2050 to bude už len päť percent. Dôvod je jednoduchý. Sú to práve rozvojové krajiny, ktoré sú z 95-ich percent zodpovedné za rast celosvetovej populácie. Kým teda v roku 1950 žilo na Zemi 2,5 miliardy ľudí, dnes ich je 6,6 miliárd a v roku 2050 by ich mohlo byť viac než 9 miliárd.

Rodí sa málo detí

Pôrodnosť Európanov rozhodne nedosahuje také tempo ako je to v rozvojových krajinách. Na jednu Európanku dnes pripadá asi 1,52 detí. Aby sa však rodilo viac ľudí ako ich zomrie, každá žena by štatisticky musela porodiť aspoň 2,1 detí. Nízka miera pôrodnosti v súčasnosti pritom ostro kontrastuje s "boomom" po druhej svetovej vojne. Silné populačné ročníky pritom starnú, čo spôsobuje tlak napríklad na dôchodkový systém.

Keď Európska komisia v októbri 2006 zverejnila svoju správu o demografii, eurokomisár Špidla uviedol: "Dnes máme na jednu osobu staršiu ako 65 rokov štyroch ľudí v pracovnom veku. Do roku 2050 sa tento pomer zmení a dvaja pracovníci budú zarábať na jedného dôchodcu."

Európa: Klub postarších

Efekt nízkej miery pôrodnosti navyše zosilňuje starnutie obyvateľstva. Priemerný vek Európana bol pred dvoma rokmi 39 rokov. Odhaduje sa, že v roku 2050 by to mohlo byť až o desať rokov viac, čo by spôsobilo, že viac než jeden z desiatich obyvateľov by mal viac ako 80 rokov. Lepšia zdravotná starostlivosť bude tiež spôsobovať predĺženie očakávanej dĺžky života. V roku 2050 by muži mali žiť o šesť a ženy o päť rokov dlhšie ako dnes.

Starnutie obyvateľstva si však bude vyžadovať vyššie náklady na zdravotnú starostlivosť a finančne zaťaží dôchodkový systém či systém sociálneho zabezpečenia. Zmeny v demografickej štruktúre by zas mohli ohroziť hospodársky rast, kreativitu a inovácie, čo by medzi rokmi 2031 a 2050 spôsobilo pokles hrubého domáceho produktu EÚ o 1,2 percentá.

Aké sú riešenia?

V zásade sa objavujú tri riešenia tejto situácie:

- Imigrácia by zvýšila počet obyvateľov Európy. Starli by však aj imigranti a neskôr by to muselo viesť k zmenám v dôchodkovom systéme. Veľa sa tiež diskutuje o tom, koľko prisťahovalcov by Európa mala prijať.
- Podľa iných by riešením bolo zvýšiť produktivitu práce a predĺžiť vek odchodu do dôchodku. Je to však prijateľné riešenie pre Európanov, ktorí požadujú viac voľného času?
- Situáciu by mohli zmeniť opatrenia, ktoré by Európanov viac podporovali k plodeniu potomkov. Európska únia sa však dlhodobo usiluje zrovnoprávniť ženy a mužov pokiaľ ide o pracovnú kariéru. Pronatalitná politika by načas odstrihla viacero žien od pracovnej kariéry, čo by bolo v protiklade s niekoľkoročným úsilím EÚ.

Téma je aj v Parlamente

Demografická otázka sa častokrát objavuje aj na pôde Európskeho parlamentu. Poslanci medzitým schválili

viacero uznesení o starnutí populácie, solidarite medzi generáciami, celoživotnom vzdelávaní či migrácii obyvateľstva. Diskutuje sa nielen o demografickej budúcnosti Európy, ale aj o kvalite života starších obyvateľov prostredníctvom využívania nových informačných a komunikačných technológií. V septembri 2007 zas poslanci schválili správu o legálnej imigrácii, ktorá predpokladá udeľovanie pracovných povolení (tzv. modrých kariet) kvalifikovaným imigrantom.

Demografický deficit EÚ: Prečo sa rodí málo detí?

Nedostatok potravín a vysoká úmrtnosť detí boli v minulosti hlavnými faktormi, ktoré vplývali na celosvetovú populáciu. Lepšia sociálna situácia a výtobytky medicíny však tieto nebezpečenstvá v Európe zminimalizovali. Hoci sú teda podmienky pre rast populácie v Európe priaznivé, a Európania by chceli mať viac detí, pôrodnosť paradoxne neustále klesá. Kde je problém?

Priemerná pôrodnosť v 25 krajinách EÚ sa v roku 2005 pohybovala na úrovni 1,5. Kým vo Francúzsku teda na jednu ženu pripadalo 1,9 detí a v Írsku dokonca 1,99 detí, na Slovensku to bolo len 1,25 detí a v Česku dokonca iba 1,23 detí. Demografi pritom varujú, že na plnú reprodukciu generácie je potrebná pôrodnosť na úrovni aspoň 2,1 detí. Dlhodobá pôrodnosť na úrovni 1,3 pritom znamená, že za sto rokov sa populácia zmenší takmer o štvrtinu.

Kariéra aj vysoké náklady

Za nižšou mierou pôrodnosti v Európe sa skrýva viacero príčin. Ženy sa viac venujú svojej kariére, uzatvára sa menej manželstiev a rastie počet rozvodov. K tomu je potrebné pridať aj nové vzory spolužitia, ku ktorým radíme slobodných rodičov alebo homosexuálne zväzky. Štúdia Nadácie Roberta Boscha z roku 2004 uvádza, že ženy vidia najviac problémov vo vysokých nákladoch na ďalšie dieťa a obávajú sa tiež budúcnosti dieťaťa.

EÚ nemá ucelenú populačnú politiku. Napriek tomu sa tejto problematike dotkla už viackrát. Na samite v Barcelone v roku 2002 sa napríklad členské štáty zaviazali, že do roku 2010 sa bude starostlivosť o deti v predškolskom veku, ktoré sú staršie ako tri roky, týkať 90 percent prípadov. Jasle by do rovnakého obdobia mali byť umožnené aspoň pre tretinu detí.

Viac pre slobodné matky a študujúcich rodičov

Táto problematika sa však objavuje aj v Európskom parlamente. Francúzska socialistka Françoise Castex predložila do Výboru pre zamestnanosť správu o demografickej budúcnosti Európy. V nej navrhuje, aby opatrenia na zlepšenie pôrodnosti prijali členské štáty. Napríklad aj zvýšenou finančnou pomocou na starostlivosť o deti slobodných matiek, či podporou "otcovských" dovolení.

V júni tohto roku zas poslanci schválili správu gréckej poslankyne Marie Panayotopoulos-Cassiotou zo skupiny ľudovcov a európskych demokratov. Text sa zmeriava na zladenie úloh rodiča a študenta. Poslanci navrhujú jednoduchšie poskytovanie pôžičiek mladým rodičom, ktorí ešte študujú. Ich počet v EÚ je totiž veľmi nízky.

Imigrácia ako liek na demografické problémy

Viac ako dve storočia ľudia európske krajiny z rôznych dôvodov opúšťali. Posledných 60 rokov však nastal opačný trend a Európa sa stala pre prisťahovalcov atraktívnou. Viacerí politici a odborníci pritom vidia v imigrácii liek na demografické problémy. Príliv imigrantov je však podľa nich potrebné usmerňovať.

V 27 krajinách Európskej únie dnes žije približne pol miliarda ľudí. Asi 3,7% z nich sú prisťahovalci. Ich počet však v posledných rokoch rastie čoraz rýchlejšie. V rokoch 2004 a 2005 prišlo na "starý kontinent" zhruba dva milióny imigrantov ročne. Európsky štatistický úrad Eurostat predpokladá, že ak sa takéto vysoké množstvo prisťahovalcov bude opakovať, skupina obyvateľov EÚ v produktívnom veku sa bude rozrastať až do roku 2030. V opačnom prípade pocítime ich úbytok do desiatich rokov.

Prijmeme viac imigrantov?

Vo februári sa na plenárnom zasadnutí EP objaví správa francúzskej socialistky Françoise Castex. Táto poslankyňa sa domnieva, že imigrácia je pozitívnym faktorom pokiaľ ide o štruktúru európskej populácie.

Európska komisia vydala v októbri 2007 štúdiu o demografickej budúcnosti Európy. Z dokumentu vyplýva, že na vyriešenie problému s nedostatkom Európanov v produktívnom veku by do roku 2050 musela EÚ otvoriť náruč asi 56 miliónom prisťahovalcov. Najviac pracujúcich imigrantov by pritom potrebovali krajiny s nízkou mierou pôrodnosti ako Nemecko, Španielsko, Taliansko či Poľsko.

Pozitíva, ktoré so sebou prináša imigračná vlna, možno vidieť aj na príklade Írska a Španielska. Tieto krajiny dosiahli v rokoch 1999 až 2005 nadpriemerný hospodársky rast v eurozóne. Štúdia Európskej komisie pritom podčiarkuje fakt, že bez masívneho prílivu imigrantov by sa tak nikdy nestalo.

Problémy s integráciou

Európska verejnosť však zatiaľ nie je takémuto riešeniu príliš naklonená. Problémom je slabá miera integrácie prisťahovalcov do spoločnosti. Prieskum Eurobarometra z jesene 2006 zistil, že len štyria z desiatich občanov EÚ majú pocit, že imigranti sú prínosom pre ich krajinu. V jednotlivých štátoch EÚ však panujú veľké rozdiely. Kým vo Švédsku je prisťahovalcom naklonených 79 percent, na Slovensku ich pozitívne vníma len 12 percent obyvateľstva.

Françoise Castex preto vo svojej správe zdôrazňuje, že imigranti musia získať právne a sociálne istoty. Týmto spôsobom bude EÚ úspešnejšia voči xenofóbnym názorom obyvateľov.

Imigrant nie je zločinec

Problémom však aj naďalej zostáva nelegálne prisťahovalectvo. Jedným z riešení by mohla byť takzvaná "európska modrá karta". Po vzore jej americkej zelenej verzie by prisťahovalcom umožňovala legálne pracovať v EÚ. Jej zavedenie už pritom podporili aj poslanci EP v septembri minulého roku.

Všeobecne sa odhaduje, že v krajinách EÚ žije 4,5 až 8 miliónov nelegálnych prisťahovalcov. Správa španielskeho socialistu Javiera Morena Sáncheza, ktorú poslanci schválili v septembri 2007, pritom konštatuje: nelegálnych prisťahovalcov nemožno považovať za delikventov; mnohí z nich riskujú životy, aby sa dostali do Európy a hľadali tu slobodu a obživu.

Rozhovor s poslankyňou Françoise Castex

Hovoríme tiež o selektovanej imigrácii. Funguje to na takomto princípe: v prípade, že potrebujeme zdravotné sestry, udelíme istému počtu zdravotných sestier povolenie na pobyt. Podľa mňa to však nie je riešením. Ľudia nie sú stroje. Ide tiež o ľudí, ktorí sa môžu zamilovať do svojej hostiteľskej krajiny a chcú tam zostať a založiť si tam rodinu. Nemyslím si, že k imigrácii môžeme zaujať čisto kvantitatívny a ekonomický prístup. Imigráciu potrebujeme aj my, aby sa obnovila naša spoločnosť. Takže pred tým než sa budeme zaoberať otázkou, či potrebujeme viac prisťahovalcov, mali by problematiku imigrácie najskôr v pokoji zvládať.

Demografická kríza očami poslancov a odborníkov

Demografický deficit v EÚ sa dostal opätovne na pretras v rámci diskusie, ktorú v stredu 28. mája zorganizoval Výbor pre zamestnanosť a sociálne veci. Okrem "tradičných" problémov, akými sú imigrácia, starnutie obyvateľstva, či výdavky na zdravotníctvo, sa objavila aj otázka, aký vplyv by na demografickú situáciu v Európe mal potenciálny vstup Turecka do EÚ.

Na otázky poslancov z výboru pre zamestnanosť odpovedal riaditeľ Národného inštitútu pre demografické štúdie (INED) François Héran. Ako tento odborník na demografiu pred poslancami uviedol, krajiny EÚ podporujúce rodinnú politiku a zladenie pracovného a rodinného života, majú vyššiu mieru pôrodnosti. Pozitívne sa tiež vyjadril k úlohe prisťahovalectva. "Imigrácia poskytuje značný príspevok k obnoveniu a posilneniu aktívneho obyvateľstva na rôznych úrovniach odbornosti," zdôraznil Héran. Štúdie tiež dokazujú, že v niektorých krajinách by bez imigrantov ubúdalo obyvateľstva, keďže počet úmrtí tam prevyšuje počet pôrodov.

Jednoduché riešenie neexistuje

Nie všetci však vnímajú imigráciu ako liek na demografickú krízu. Poľský poslanec z klubu Únia za Európu národov Jan Tadeusz Masiel sa napríklad domnieva, že "imigranti pred integráciou do inej kultúry uprednostňujú zachovanie si vlastnej identity". François Héran však priznáva, že jediný liek neexistuje. Riešenie demografickej krízy by tak malo zahŕňať opatrenia v oblasti hospodárstva, zamestnanosti aj rodiny. V krajinách južnej Európy je napríklad problém s osamostatnením sa. "Ak by mladé páry mali jednoduchší prístup k bývaniu, mali by aj skôr deti," myslí si Héran.

Turecko v EÚ?

Predseda Výboru pre zamestnanosť, švédkeho socialistu Jana Anderssona zas zaujímalo, ako by ovplyvnila demografickú situáciu v EÚ prípadná integrácia Turecka. To má približne 70 miliónov obyvateľov a razom by sa stalo druhou najľudnatejšou krajinou EÚ po Nemecku. Héran sa domnieva, že hoci Turecko má populačný prírastok, každým rokom sa znižuje. "Mohlo by to zmeniť demografickú mapu Európy, ale pravdou je, že takáto situácia by sa veľmi podobala tomu, čo sa po vstupe dialo v krajinách ako je Taliansko či Španielsko."

Starnutie obyvateľstva

Jednou z demografických otázok je tiež starnutie obyvateľstva. To so sebou prináša väčšie výdavky na zdravotnú starostlivosť. Obavy z rastúcich nákladov na stretnutí predstavila autorka správy o demografickej budúcnosti Európy, francúzska socialistka Françoise Castex. Riaditeľ inštitútu INED sa však domnieva, že zdravotný stav starších Európanov v budúcnosti sa zlepší. Klesnúť by tiež malo riziko invalidity. Rastúcim nákladom sa však podľa názoru Françoisa Hérana Európa nevyhne.